

מאבק לווהט על ראשות ארגון גוסס

מועמדים משמיצים, פוליטיקאים ואוליגרכים בוחשים, ובקרוב יתמנה הראש הבא של "נתיב", ארגון בעל עבר מפואר שאף ראש ממשלה אינו מעז לגאול מייסוריו

מאת יוסי מלמן

ל אחר כשש שנים חצי בתפקיד הוריע צבי מגן, ראש ארגון "נתיב", לראש הממשלה אריאל שרון על פרישתו. מגן מעוניין לפרוש בהקדם, אך הוא נענה לבקשה להמשיך בתפקיד עוד כמה שנה, עות, עד שיימצא לו מחליף. בימים הקרובים תפרסם מזכירות הממשלה מודעה, שמומנה בעלי כישורים מתאימים להגיש את מועמדותם. אבל מאחורי הקלעים מתנהל כבר מאבק, מלווה במסע השמצות מצד מועמדים ומקורביהם ובחישות של פוליטיקאים ואוליגרכים עתירי ממון. כל זאת אף על פי שבמשרדי החוץ והאוצר, בסוכנות היהודית, בשב"כ ובמוסד נשמר עים קולות הסבורים כי לארגון אין כלל זכות קיום וצריך היה לסגור אותו זומן.

מגן, סגן אלוף (במיל') ששירת בין היתר בחטיבת המחקר של אגף המודיעין של צה"ל, מונה ב-1993 לשגריר ישראל באוקראינה וכעבור שלוש שנים לשגריר ישראל ברוסיה. משם הוא נלקח לעמוד בראש נתיב. עם כניסתו לתפקיד חדלו עובדי נתיב ליהנות מתנאי שירות של קהילת המודיעין והארגון "חודר בדרגה" ממעמד של גוף מודיעיני במשרד ראש הממשלה ליחידת סמך רגילה במשרד. בעת כהונתו נאלץ מגן להיאבק קשות במשרד האוצר, שקיצץ בתקנים ובתקציב. לפי משרד האוצר, נתיב - שהעסיק בעבר מאות עובדים - מעסיק כ-60 עובדים ותקציבו מסתכם

השנה בכ-56 מיליון שקלים.

לשרון יש סמכות להחליט על מינוי מחליפו של מגן, אך הוא העדיף למנות ועדה, שמתפקידה לאתר מועמד מתאים. את ההחלטה על כך קיבלה הממשלה בסוף יולי, תוך שהיא פוטרת מהצורך להוציא מכרז למשרה. בראש הוועדה עומד מזכיר הממשלה ישראל מימון וחברים בה בין היתר נציגי השב"כ והמשרד לקליטת עלייה. לדברי מימון, "מועמדים של שקיפות", וכן משום שלא נמצאו מועמדים ראויים, החלט על הקמת ועדת האיתור. המועמדים חייבים לעמוד בשתי דרישות סף: ידיעת השפה הרוסית והבנה בניחול מערכת ממשלתית. החלטת שרון והממשלה מעוררת חשך דנות, למרות סמכותו של ראש הממשלה למנות את ראש נתיב בעצמו. יש מי שמר-ננים כי היא רק כסת"ח, שנועד לחמוק ממכרז ולאפשר מינוי של מקורב כזה או אחר לשלטון. אחרים סבורים כי נועדה לרחוק רגלי מועמדים. כך למשל, סגן ראש נתיב, תא"ל (במיל') צבי קנטור, לא יוכל להציג את מועמדותו כי אינו דובר רוסית. קנטור

אף שהוועדה עדיין לא החלה בעבודתה, במשרדי נתיב בתל אביב, במשרד החוץ ובקרוב חברי כנסת, שרים ומקורבי שלטון ניכרת תזוית ויש שפע של שמועות מרר-שעות על מועמדים, כולן בעילום שם ולא לפרסום כמובן. מרבנים על שלושה מועמדים עיקריים: סוניה מיכאלי, המדענית הראשית של המשרד לקליטת עלייה; אליק מילמן, המסיים כהונה של שגריר ישראל ברוסיה; ואל"מ (במיל') אלי טסמן.

מילמן שימש בעבר שגריר באורבייג'ן ונחשב שגריר מוערך, ועבד במרכז למחקר מדיני של משרד החוץ. הוא סירב להגיב לפניית "הארץ". מיכאלי, ד"ר לפסיכולוגיה, עלתה לארץ לפני 16 שנה מאוקראינה, והיתה מפקחת ארצית על תוכנית העלאת הנוער של הסוכנות (נעל"ה). לדבריה, "גם אלי מגיעות שמועות, אבל לא הגשתי שום בקשה. אני בוחנת את האפשרות, בתקווה שההליך יהיה נקי".

טסמן אישר כי הוא רואה עצמו מועמד ראוי. טסמן שירת עד 1991 ביחידה 8200 - יחידת ההאזנה המרכזית של אמ"ן. בין היתר הוא פיקד על בסיסים ועל "המדור הרוסי" של היחידה. לאחר שחרורו עבר לנתיב, שמתעמו שימש שליח במוסקווה ואחר כך בתפקידי מטה, כראש כל אחת מהחטיבות המרכזיות של הארגון: חטיבת המידע (המודיעין), חטיבת הפעילות ולאח"רונה חטיבת התכנים. בראשית השנה נאלץ לפרוש מנתיב לאחר שהסתכסך עם מגן.

מתנגדי טסמן טוענים שהצליח בעזרת ידידים ליצור ערוץ קשר עם ח"כ עמרי שרון. שרון, בתגובה, הכחיש כל מעורבות במינוי ראש נתיב ואמר בפליאה: "גם לעניין הזה משרבכים את שמי? יש ועדת איתור והיא שתחליט".

נתיב (שכונה גם "נתיב-בר" ו"לשכת הקשר") הוקם בסוף 52 תחילת 53 בהחלטה של ראש הממשלה משה שרת. הקמתו נועדה למלא שתי מטרות: לכונן מסגרת ארגונית שתחליף את המוסד לעלייה ב', שהיה אחר-אי להעלאת יהודים לארץ בתקופת המנדט ולאחר הקמת המדינה; ולנסות ליצור קשר עם "יהדות הדממה" - יהודי ברית המועצות - ולעודד אותם לתחייה יהודית ולאומית, שתוביל לגל עלייה גדול. במקביל עסק נתיב בהעלאת יהודי שאר מדינות מזרח אירופה, לא אחת תמורת תשלומי שוחד לראשי מדינות ופקידים בכירים.

הצלחת שליחי נתיב בברית המועצות היתה כה רבה עד שבעיני הקיציב הם נחשבו לנציגי ארגון הכינוי הישראלי המאיים ביותר על המשטר הסובייטי. החשש של הקיציב היה שהתערורות לאומיות של יהודי בריה"מ תיצור תגובות שרשרת אצל בני

במסווה דיפלומטי ישראל, בהם שירתו (בנו של משה שרת), סולקו בשנות החמישים והשישים מברית המועצות.

נתיב פעל כארגון חשאי לכל דבר. באמצעות סוכניו וסייעניו הוא החדיר בהשאל לברית המועצות מילונים וספרים בעברית ותשמישי קדושה והקים רשתות של אנשי קשר עם הקהילות. בנוסף עסק באיסוף מידע על ברית המועצות ונחשב חלק בלתי נפרד מקהילת המודיעין. ראש הארגון השתתף בישיבות של ועדת ראשי השירותים. לאחר מלחמת ששת הימים, כשמדינות

הגוש הסובייטי (פרט לרומניה) ניתקו את קשריהן הדיפלומטיים עם ישראל, הקים נתיב שלוחות שפעלו משגרירות ישראל בצפון אמריקה ומערב אירופה. תפקידן היה לעודד את רעת הקהל המערבית באמצעות הסיסמה "שלח את עמי", כדי שזו מצדה תפעיל לחץ על השלטון הסובייטי למען יפתח את שעריו להגירה יהודית. קשה לאמוד עד כמה יש לזקוף לזכות פעולת נתיב את פתיחת השערים, אך בוודאי יש לו חלק מסוים בכך.

בעידן הפרסטריוקה של מיכאיל גורב'צ'וב החלו גלי העלייה הגדולים, שהביאו כמיליון עולים לישראל. אז גם חודשו הקשרים הדיפלומטיים של ישראל עם ברית המועצות ושאר מדינות הגוש הקומוניסטי. הדבר איפשר לנתיב לשוב ולהקים שלוחות בנציגויות הישראליות בחבר המדינות, שקמו על הניסוח ברית המועצות. ב-1992 חדל דבר קיומו של הארגון להיות סודי, בעקבות פליטת פה בראיון לטלוויזיה של שר האוצר אז יצחק מורעי. באותם ימים הוטלה על הארגון משימה נוספת: בדיקת הזכאות של המבקשים לעלות מכות חוק השבות והנפקת אשרות עלייה.

אבל אט אט התברר כי בעצם אין כל כך הצדקה לקיים מערך חשאי כה גדול כשלא נשקפת עוד סכנה קיומית ליהודים והם נהנים מחופש תנועה מלא. על רקע זה רבו החיכוכים בין משרד החוץ והסוכנות לנתיב. אלה גברו במיוחד במחצית השנייה של שנות התשעים, כשיעקב (אשה) קרמי, אישיות כריזמטית ודומיננטית אך שנויה במחלוקת, עמד בראש נתיב. בתקופת ניהו"ל חשף מבקר המדינה כמה פרשיות מביכות של הונאות כספיות, הענקת אשרות עלייה לגורמים מפקקים וניהול בלתי תקין.

ראשי הממשלה יצחק רבין, בנימין נתניהו ואהוד ברק מינו ועדות בדיקה, שהמליצו על הקטנת הארגון ועל צמצום תקציביו, תקניו והמטלות שלו, אך כולן הסכימו כי יש לשמר את נתיב ולו כ"שלד" לימי סגירתו. להערכה זו שותף גם שרון. אבל הפיחות במעמד הארגון היה בלתי נמנע. האוצר נגס בתקציביו, רוב שלוחותיו נסגרו. מאות עובדים פרשו או שחוויה לא חודשו. הארגון הופרש מקהילת המודיעין, ועובדיו חדלו ליהנות מתנאי שירות של הקהילה. חטיבת המודיעין שלו נסגרה, והמטלה היחידה שלו כיום היא בעצם הנפקת אשרות לעולים.

גורמים במשרד החוץ אומרים כי אין עוד כל סיבה לקיים את נתיב וכדאי להעיביר את פעילותו לאגף הקונסולרי במשרד החוץ. אבל מקורות במשרד ראש הממשלה הדגישו כי שרון מאמין בצורך לקיים את הארגון, גם אם הוא מצומק. בכל מקרה, מי שיתמנה לראש הארגון הבא יתקשה לבלום את המגמה וימשיך להיות שותף לתהליך העצוב של גסיסת ארגון מפואר, בעל זכויות היסטוריות, שממשלות ישר-

78 06478